

Da bode Cornov kanal od hektom. 93 naprej oproščen najviše vode Drobentinke in Radne, je predlagano, da se na tem kraji naredi novo teme; vsled tega bode Cornov kanal od tu naprej le malo najviše vode iz Radne in zraven izpodtalne vode v Ljubljano speljaval. Vsled te naredbe zadostuje, da sem predlagal le najbolj potrebna iztrebilna dela pri Cornovem kanalu.

Z znižanjem prihodnje najviše vode v Ljubljani bode mogoče, šoto popolnem izkopati na zgoraj popisanim zemljišču, ki leži med Radno in med koncem Cornovega kanala.

XXVII. Zornica.

Ta 5790 metrov dolgi kanal se vleče ob Gorskem rebu v občini Velika Ligojna, žene potem „Ogrinov“ mlin, teče „Pri Podlipovcu“ pod tržaško cesto skozi, potem memo Cornovega kanala, čegar vode deloma v-se sprejme in se izliva v Ljubljano.

V zgornjem delu, kjer teče ob rebu, tedaj po viših krajih, nikakor ne pospešuje Zornica izsuševanja sosednjih nižih zemljišč, temuč ravno nasprotno: njene vodnjiki delajo veliko škodo.

Zato predlagam, da bi se s sklicevanjem na §. 6. zakona o vodnem pravu delalo na korektno popravo nasisa ob levem bregu mlinskega potoka, da bi tedaj v zgornjem koncu do tržaške ceste fond za obdelovanje močvirja dal po potrebi poglobiti samo kacic 170 metrov kanala, medtem, ko bi se moral spodnji konec, od tržaške ceste naprej, primerno poglobiti in razširiti.

Dalje tudi še predlagam, da bi se za izsušenje obširnih zemljišč, ležečih nad tržaško cesto, skopal nov, 1870 metrov dolg, zadosti globok jarek; z njegovo in družih podrobnih jarkov pomočjo, ki se bodo morebiti še zraven naredili, bi se tudi ta svet lahko začel racionalno obdelovati.

Kakor sem uže omenil pri Cornovem kanalu, je vsled znižanja dna Zornice za blizo 1.19 metra mogoče postalo, da se tudi zadnji del Cornovega kanala regulira. Spodnja zemlja bi se pa tukaj žalibog dosegla le v zgornjem koncu, kajti na najglobokejših krajih leži ta zemlja še vedno 1.70 metra pod nižano najvišo vodo.

XXVIII. Bevški kanal.

Ta 2780 metrov dolgi kanal ni bil do sedaj s Cornovim kanalom v nobeni zvezi; zato predlagam, da bi se skopal nov, 730 metrov dolg jarek in da bi se Cornovemu, kakor Bevškemu kanalu struge primerno regulirale; s tem bi se znižale izpodtalne vode in odtekale bi se neposredno v Ljubljano.

Do spodnje zemlje bi se pri tem kanalu nikjer ne prišlo, ker leži povsod pod nižano najvišo vodo Ljubljane, in sicer na najglobokejšem kraji še vedno 1.5 metra; zato se sme tukaj šota izkopati samo do zelene črte, to je, do globočine prihodnje kulturne plasti.

Ker bode treba šoto tam najglobokeje — in sicer 4.3 metra — izkopati, kjer se kanal proti navzgor podaljša, zato bi se mu dno polagoma poglobovalo na poprej omenjeni način, tako da bi nov jarek nikdar globokeje ne ležal pod površjem, kakor 1.50 metra. Razume se samo ob sebi, da se mora enako postopati tudi pri poglobljenju Cornovega kanala, da se bodo izpodtalne vode njegove brez ovire odtekale po Zornici ali po Bevškem kanalu. (Dalje prih.)

Govor grofa Belcredija

o premembi šolske postave v gospóski zbornici na Dunaji.

Najprvo povem, da kot ud komisijske večine bom glasoval za predlog, ker sem se, kakor večina komisije, držal ožjih mej predlogovih, akoravno imam tudi svoje stališče, katero bom skušal pač le v svojem imenu spraviti do veljave. Pot prostega razgovarjanja mi je odprta in hodil bom po nji zmiraj, kedar se bo pokazala prilika za to, ker se mi ljudsko šolstvo zdi tako važno, da bi menil, da se pregrešim nekako zoper svojo državljansko dolžnost, ako bi svoje prepričanje potisnil nazaj in se bal podati se v razgovor. Saj se mora vendar kedaj globokeje seči v to zadevo, ogledati šolske naprave in se prepričati o tem, se li pri teh res glavni namen, namreč versko-nravna odgoja, in tudi namen izobraženja za praktično življenje sploh doseza in doseči more.

Še drug vzrok mi je navesti, ki me je napotil do besede. Uže dolgo časa trudi se več peres in jezikov, prav grozovite reči razširjati o tistih, ki sedanji šoli očitajo nekatere pomanjkljivosti in res prave hibe. Pravijo, da ti grajalci obširnejši množici ljudstva ne privoščijo omike, dá! tako daleč gredó, da sami neresnice raznašajo, pravijo, da šola je brezverska. Taki imajo prav kratek spomin, ker hočejo doseči strankarske namene; pri tem pa so pozabili, da, ko je l. 1869. bila v razpravi ljudska šolska postava, so vsi njeni zagovorniki hvalili jo v prvi vrsti zato, češ, da bo brezverska.

Ako se zdaj napotim do posameznih vprašanj, moram pred vsem drugim izreči, da bi me to, kar sem v šolah skusil, gotovo ne bilo napotilo do tega, da bi zopet nasvetoval kar vpeljavo nekdanje stare šole. V svojem življenju imel sem obilno prilike, spoznavati pomanjkljivosti te šole, toraj se nisem z nobeno besedo vstavljaj prizadevanju, tukaj zboljšati kaj. Samo obžaloval sem, da se je, kakor navadno pri velikih preuredbah in vzlasti pri takih, ki se predolgo odlagajo, s pomanjkljivim odpravilo tudi to, kar je dobro, in pri tem povdarjam, da prejšnja šola je častnega spomina vredna uže zato, ker je razen verskega duha znala vzbujati in ogrevati tudi domovinsko čutje in da nam je zapustila zaklad domoljubja, katerega se, gospoda, še zdaj radujemo.

To želim in upam, da nova šola še v kljub očitidni učenjaški nameri ne bo nikdar pozabila, mlada srca domoljubno navduševati, kajti naj civilizacija še tako napreduje, večina ljudstva se ne bo dala nikdar po vednosti ali učenjaštvu, marveč le po čutji nagibat k delovanju. Skupna pomanjkljivost obojne šole, tako nekdanje, kakor sedanje, je ta, da se jim je šola zdela čisto državna naprava, kajti bilo je hudo napačno trditi, da je bila šola združena s cerkvijo. To tudi prej ni bila. S krajnim šolskim svetom pričeni do konsistorija so bili vsi nadzorniki podložni deželni vladi. Kanonik, ki je imel najviše nadzorstvo, in udje konsistorija so bili imenovani po cesarji, in če se je pri posvetovanju med njim in drugimi udi konsistorija pokazala kaka razprtija, ni se smelo nič skleniti, marveč ta reč je šla v razsodbo deželni vladi. Toraj se ni moglo ločiti, kar ni bilo združeno.

To državno napravo, gospóda, imamo tudi zdaj, le s tem razločkom, da je verski znak šole zdaj popolnem odpravljen in da je šola zdaj v prvi vrsti le odgojevalni zavod. Ima se pridružiti hiši starišev. V tem so vsi

odgojevalci (pedagogi) ene misli, in ravno tako malo mi bo ugovarjal kak pedagog, ako rečem, da ima odgojevanje otroka delovati najprvo na srce, na duha, kjer se duševne moči kažejo še nerazkrojene.

To storiti morejo stariši, ki se ravnajo le po klicu narave, ako se otrok poprimejo z ljubeznjivo skrbjo, to storiti more cerkev s svojim ukom o najvišem bitji, ki je zgolj ljubezen; tega pa ne more storiti država, katere ljubezen, ako se o taki tu sploh more govoriti, je preveč racijonalistična, preveč zakrita za veliko množico po resnih tirjatvah, katere stavi do posameznika, ko da bi mogla odgojevati. Država zna strahovati, to se pa ne pravi odgojevati. Tako se po državni napravi šoli uže naprej jemlje naravno stališče in na njegovo mesto stavi umetno. Taka šola pozna le na vednostih revnih starišev otroke, katere hočejo povzdigniti do dalje duševne višave. S tem pa ni izrečena dopolnitev hiše starišev po šoli, marveč ločitev šole od hiše starišev.

Obrnem se zdaj do druge silno važne točke. Ako se naslanjamo na državno napravo ali zavod, je čisto nemogoče, zadostiti potrebam, kakor se kažejo po raznih deželah. Nemogoče je ozirati se na razlike med mestom in deželo. To je napaka, katero bodo pripoznali celó mojega mnenja nasprotniki. Saj se je pokazalo tudi po mnogih peticijah, da kmetijske občine navadno vse kaj družega zahtevajo, kakor mestne, in to je kaj čisto naravnega, kajti kjer so razmere drugačne, so tudi mnenja drugačna.

Govornik razpravlja zdaj tudi v peticijah navedene razmere zasebnih (privatnih) šol, katere osnovati verskim družbam postava po eni strani pač dovoljuje, po drugi strani pa je po določbah o vzdržavi ljudskih šol njih osnova nemogoča. V tem kaže posebno na protestantske privatne šole in omeni, da so l. 1881. superintendenti iz Českega in Gorenjeavstrijskega podali peticije, v katerih so rekli, da so njihove šole do tje cvele, da pa bodo morale skoro nehati, ker prebivalci niso več v stanu nositi dvojno breme, namreč za ljudsko in za privatno šolo. Ta reč je prav resnobnega pomena, pa v postavi za to ni nobene pomoči.

Česki protestantje mislijo, da bi se dalo pomagati, ako bi se §. 2 šolske postave preuredil, ki določuje doneske za ljudsko šolo. Gorenjeavstrijski protestantje zahtevajo izrečno, da bi se zopet naredila verska šola. Če so prej toraj le zvesti katoličani zahtevali to, se jim zdaj čez 15 let pridružijo tudi protestantje. Česki protestantje pravijo, da je čista neumnost, reči, da je ljudska šola brezverska. To je toraj lepa zmešnjava.

(Dalje prihodnjč.)

Spomini

na veliko slavjansko romanje v Rim leta 1881.

Spisuje Jos. Levičnik.

(Dalje.)

O popisu „Mamertinskih ječ“ imenoval sem jih „živi grob“. In to po vsej pravici. Kdor je namreč prišel kot jetnik v nje, ni zapustil teh strahovitih, vlažnih in tamnih prostorov navadno drugač ne več živ, razun da nastopil je od tam svoj zadnji pot, — pot na morišče in v posiljeno smrt. V dan 29. rožnika l. 67. (po našem časoslovju) zapustila sta te ječe tudi dva sloveča možaka iz zgor navedenega vzroka, da bi namreč končala življenje svoje kot mučenika. Sv. Pavel peljan je bil ven po ostiensiški cesti (proti jugu), da bi,

kakor je velevala državna postava rimljanska, zunaj mestnih obzidij izdihnil dušo pod mečem rabeljevim.

In sv. Peter? Sporočila so različna, al bolje reči: ne natanko določna. Nekatera pravijo, da je bil peljan proti zapadu, na pr. tje, kjer stoji zdaj čudapolna Št. Peterska bazilika. Da! nekateri celó menijo, da je križ, na katerem je umrl knez aposteljev, stal na onem mestu, kjer zdaj marmeljni konfesijon zakriva svetinje (telesne ostanke) njegove. Tudi kraj, kjer pobožni romarji poljubujejo nogo bronastega kipa sv. Petra, imajo eni za mesto njegove smrti. Najbolj splošna misel in najbolj razširjeno izročilo pa trdi, da je bil sv. Peter poleg dirjalnice (Rennbahn) Neronove in ob vrtil Jul. Cezar-a vlečen tje gor na vrhunec griča „Janikulum“, ki stoji vatikanskemu homcu nekako vstric. In to je ravno sedanji grič „Montorio“. V srednjem veku nazvali so ga kot najvišega izmed homcev, na katerih je pozidan Rim, z odličnim imenom „zlati“, in iz tega izcimilo se je sedanje ime. Častni naslov „zlati“ zasluži homec tudi še dandanes; to pa zarad neprilicnega in čudolepega razgleda od tam na večno mesto Rim.

V podnožji obiskovalca razširja se „Roma“, ta resnična kraljica mest, opasana s krono sedmerih gričev. Na nasprotni strani dviguje se grič „Monte Pincio“ s svojimi belimi stezicami in cestami, ki peljejo ná-nj, ter s prelepimi drevoredi, ki se širijo po temenu njegovem. Naprej k desni kaže zalo čelo svoje dvestolpna cerkev sv. Trojice (Santa Trinita); še naprej ponosno stoluje ogromni Kvirinal, nekdanj lastnina sv. apostoljskega Stola, v kateri se pa zdaj šopiri vsiljeni gospodar. Dalje k desni vglada oko stolpe in kuplji bazilike sv. Marije Večje (Maria Maggiore); še naprej baziliko sv. Janeza v Lateranu; prav blizo tam unkraj Tibere pa aventinski grič z njegovimi osamljenimi in tihimi samostani in cerkvami. Zunaj mestnega ozidja in unkraj gričev širi se k desni neizmerna planota, imenovana „Campagna“. Oboki vodovodov, razvaline starih zgradb in škrbine nekdanjih palač omejujejo razgled na to stran. K levi vglada oko višine Sabinskega (Sabiner) gorovja, ravno pred sabo pa lepe gorske vrhove albanske (Albano) z belo-bliščečimi mestici: Frascati, Rocca di Papa, Castel Gandolfo, Marino in daleč tje dol v stran proti Napolju.

Koj v podnožji pa je razgrnjen kot ogromna razpisana in mnogobarvna preproga Rim, mesto edino vsega sveta, bodi si, da ogledujemo ali njegovo starodavnost, ali pa sedanost njegovo. Stari Rim kaže nam svoje kamnite razvaline, med katerimi „Kolosej“, akoravno pol razdrt, prekosi okoli njega stoječe nove stavbe kot velikan pritlikovca. In če se ozremo na novi Rim, na njegove neštne palače, zvonike in kuplje, oj! kdo bo vse to razštel? Pa vendar se oko tujčevo tako rado ozira zlasti na poslednje (zvonike in kuplje), da bi se po njih orientiral o legi ogromnega mesta, ter vtisnil bi si vse to neizbrisljivo v svoj spomin. Tako vidimo tu prav blizo cerkev Santa Trinita z romarskim hospicem; tam S. Carlo a' Catinari; cerkev Gezu (pri jezuitih), S. Andrea della Vale, Sapienza, S. Carlo (na cesti Corso).

Pa kdo bi mogel prešteti vsa svetišča, ki se, kronana z visokimi kupljami, vidijo od tod! In vendar so te stavbe le pritlikovci proti ogromni vatikanski baziliki, ki omejuje naš pogled k levi, pa proti prekrasni baziliki Št. Pavelski, ki nam na unostranskem obrežji Tibere daleč tam ven kaže v zlatem blišči mozaike svojega čela (Façade). Da, resnično je, kar piše učeni benediktinec P. Albert Kuhn v svoji slavni knjigi „Roma“, namreč: „Razgled iz „zlatega griča“ je tako

Ta 5290 metrov dolgi kanal se tudi križa s Cor-novim kanalom in vzame v-sé nekaj njegove vode.

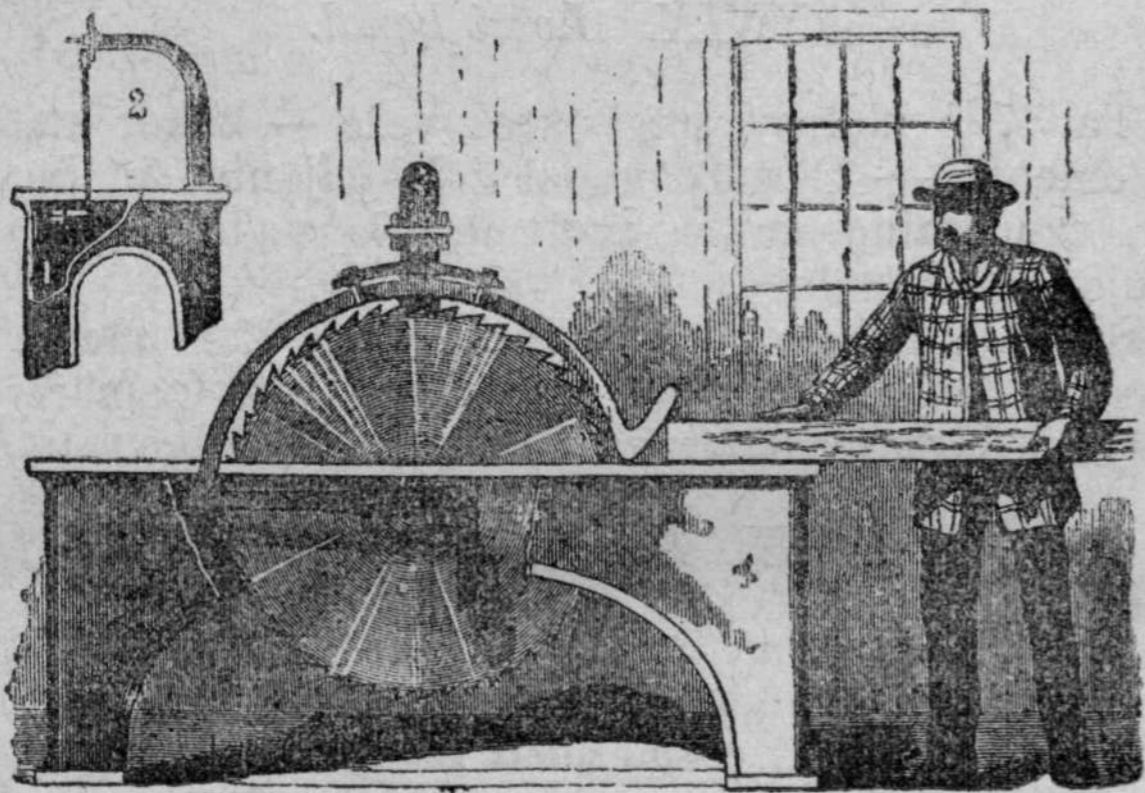
Čeravno se bode zemljišče popolnem izsušilo, ko bode najviša voda v Ljubljani znižana in se bode strugi po predlogu reguliral pad, se vendar spodnja zemlja ne bode mogla odkriti na kratki daljini med hektom. 28 do 44, kar bi se pa kljub temu le zamoglo zgoditi, ko bi se v ta namen hoteli žrtvovati se ve da mnogo večji stroški za poglobljenje profila.

(Dalje prihodnjič.)

Obrtnijske stvari.

Varstvena priprava na krožno žago.

Akoravno med Slovenci krožne žage še niso dosti razširjene, jih vendar na oči skoraj vsakdo pozna, kdor se za take reči sploh briga. Kjer se dela s soparico ali vodno močjo, se pa tudi pri nas nahajajo dostikrat krožne žage, kakoršno kaže pridjana podoba.

Kar sicer mizar ali tesar razžagava po cele ure, je na krožni žagi storjeno v trenutku in brez truda. — Ako hočejo tedaj naši obrtniki v kruhovnem boji z velikimi podvzetji shajati in tudi še kaj zaslužiti, morajo take iznajdbe tudi zá-se vpreči, kakor na pr. tudi naše mojskre in krojači zapregajo šivalnice.

Raba krožne žage pa je nevarna, ker brušena je oistro, in vrti se z veliko hitrostjo in močjo, gorjé tedaj roki, ako ji pride preblizo! Pa nevarnost je tudi za glavo, ako hitro vrteči se zobovi zagrabijo in z veliko močjo zaženejo lesenino, ki bi jim prišla preblizo.

Velike vrednosti je zato v pridjani podobi razvidni pokrov, iznajden po Angležu R. W. Taylor. Pokrov je železen ali jeklen obod, ki pokriva vso zgornjo polovico žage in kateri dobiva na vrhu oporo od strani tje speljanega komolca, na katerem pa je pritrjen obod tako, da se po velikosti žage lahko spušča više ali niže. Na zadnji strani sega obod pod mizo, na sprednji strani pa je toliko odpogljiv, da se lesenina v žago namenjena potisne pod obod. Debelost oboda je približno ona od žage, širjava, oziroma višina, pa mora biti primerno močna (okoli 4 centimetre), da ga tudi trska ali druga vmes prišla reč ne skrivi. Kedar lesenine ni v žagi, sega tudi na sprednji strani pokrov do mize tako, da je popolnem pokrita.

Ta iznajdba kazala se je prvič na kmetijski razstavi angleški v Derby-u leta 1881. in so jo od tega časa naprej vpeljali na mnogo krajih.

Šolske stvari.

Govor grofa Belcredija

o premembi šolske postave v gospóski zbornici na Dunaji.

(Dalje.)

Kaj li je verska šola? So li pravi razum te besede ljudje uže popolnem zgubili? Verska šola je tista, v kateri je vera, in to pozitivna vera, jedro poduka, kjer so drugi učni predmeti v soglasji s to pozitivno vero in je tedaj ves poduk prešinjten z istim verskim duhom ter ravno zato postane versko odgojliv. Pravijo pa, da je šola interkonfesijonalna (medverska), da je versko zmešana. Obe besedi ste silno slabi in gotovo ji rabijo le zato, ker se ji beseda „versko“ v kakoršni koli zvezi drži in je za vse tiste, ki dosti ne mislijo; morda dovolj, ako je ta beseda sploh pritaknjena. „Versko mešana“ je tista šola, v katero morejo vstopiti tudi otroci druge vere, in to je bilo prej pri stari šoli gotovo ravno tako.

„Medversko“ (interkonfesijonalno) je tisto, kar kaže vzajemno razmero, zvezo (prijaznost) med dvema verama. Zveza pa se komu vendar ne bo zdela tudi v tem, da se postavno kar naravnost zanika, da bi se pri poduku smelo gledati na vero? Ko je bila postava o razmerah med šolo in cerkvijo v razpravi, je grof Rechberg povdarjal, kako nevarno je, dosedanjo složnost med duhovni in učitelji razdreti, in tu mu je rajni baron Hoppe z odobravanjem zbornice odgovoril, da je ta premislek uže sam na sebi neopravičen, ker gospodarstveni razlog razrušenja te složnosti sploh nikdar dopustil ne bo. Skusili smo, kako pičle peze so bili ti razlogi. Takrat je deželna vlada, zastopana po vitezu Hasnerji, izrekla, da je odločno zoper dvojnost (dualizem) v odgojevanji, da bi učitelji veronauka in ljudski učitelji obrnili se na drugo pot; to bi moglo le motiti, ne pa odgojevati, ona je posebno povdarjala, da je tudi učitelju dolžnost, versko odgojevati, da zavod, ki starišem ne podaja polnega poroštva za verske zadeve njihovih otrok, ne bi bil svoboden, marveč nesvoboden zavod. Doseči ta cilj, da ostane učitelj zmiraj v soglasji s katehetom, je takratna vlada §. 6. v postavi od leta 1868. tako vravnala, da je vladi pri nastavljanji učiteljev ostalo več proste roke.

V tem 6. §. — in to je važno tudi zavoljo večine, ki se danes zahteva — je stalo skonca, da more do šolske službe priti vsak brez ozira na njegovo vero. Grof Gleibach je takrat nasvetoval, da bi se besede „brez ozira na vero“ odvrgele in tedanji minister vitez Hasner ga je v tem toplo podpiral. Toraj se je moralo misliti, da ta določba ni potrebna in ne v notranji zvezi s 3. členom temeljnih postav. Leta 1869. je bila razprava o ljudski šolski postavi, pa se je pokazal drug veter in v §. 48. te postave najdete zopet te besede, katere so leto prej tako skrbno iztrebili.

Postava od leta 1868. je odpravila verski znak šole, §. 2 določuje, da je ves poduk — izvzemši poduk v veronauku — neodvisen od vsake cerkve in verske družbe, in temu se pridruži §. 3., ki pravi, da ima vsak šolski otrok brez ozira na njegovo vero pravico, v šoli prejemati poduk.

Če je ves poduk neodvisen od kake cerkvene ali verske družbe, se vendar pravi, da je odvisen od kake pozitivne vere in če je neodvisen od te, mora biti odvisen od kakega družega vpliva, in ta ne more biti nikakoršen drug, ko vpliv vednosti. In vednost gre uže več let materijalistično-monistično (svojo koristolovno)

pot. Recimo, da katehet, ki dalje prav nič vpliva nima na drugi poduk, marveč svojo reč uči kot poseben predmet, razlaga otrokom zgodovino stvarjenja, v drugi uri pa razklada učitelj otrokom večnost materije (to je, da svet od nekaj stoji). Kaj je nasledek temu, gospóda? Ali ta, da se nauki kateheta popolnem pobijejo, ali da se otroci toliko zmešajo, da ne vedó več, komu bi verjeli. Zmešanje pa vendar ni odgojevanje. Ugovarjalo se mi bo, da učitelj naj kaj tacega ne pravi, toda najprvo naj bi postava tudi ne dovolila, da bi kaj tacega pravil; da pa postava to dovoljuje, o tem ni nobene dvombe. Berite le §. 3., po katerem ima učitelj razkladati, kar je „vredno, da se vé.“ Da se pri izbiranju gradiva drži merodajnih veljakov vednosti, tega učitelju ne morem zameriti.

Kaka nada toraj potem še ostane? Nobena druga, ko previdnost učiteljev. Kaj je pričakovati o vredbi šole, ki je v svojih nasledkih odvisna od tega, če ima vseh 27.000 učiteljev in učiteljic pravo previdnost, ravno tisto lastnost, ki se prav redko nahaja med ljudmi? Katehet ima učiti po dve ali k večjemu po tri ure na teden, učitelj pa po 25 do 26. No, po tem je vendar jasno, v čigavi roki je glavna odgoja.

Ako se reče, da nima samo katehet versko odgojevati, ker to je tudi ljudskega učitelja dolžnost, prašam: kako naj bi, če ima prav tudi res voljo, to izvesti, ko postava zahteva, da ves poduk mora biti neodvisen od vere? In če prav to določbo pustim na strani: kako bo izvedel to, če v visti izbi pred njim sedé otroci raznih ver? Ali naj se pri odgojevanji drži le ene vere? Tako bi bilo tem prav, a oni bi bili žaljeni, ki so tudi navzoči, tega pa ne sme storiti. Kaj mu ostane toraj družega, kakor pomagati si s kakim verskim modrovanjem! Kako bi pa to otrokom razumno razlagal? Če jim je razložil tako, da so razumeli, vzal jim je s tem pozitivno vero. O tem se ni treba motiti. Po naši postavi je šola načelno brezverska in nemogoče je, vspešno npravno podučevati. V tej zadevi imam jaz načelo to, da naj se tistim, ki so najbolj prizadeti, pri vravnaji šol ima dati neka gotova prostost. Jaz bi toraj občini, okraju, deželi dal prostost, naj vkrene in vravna šolo, kakor ji drago, ker država ima izreči le, da učiti se mora in kaj se mora učiti na vsak način. Če pa dotični storé to, kar se tu tirja, nima država gotovo nobenega povoda, da bi sama kaj vkrenila; ako se pa te tirjatve države ne izpolnijo, ima država vso pravico pristopiti in če nastane kak razpor med državo in občino, se zavoljo njega nima odgovarjati država.

Jaz nisem načeloma nasprotnik osemletne šolske dolžnosti. Le temu se upiram, da bi se s tem združena bremena nakladala občinam. Mislim si, da naj se dotičnim dá na prosto voljo njena vredba, kakor je to v Švici ali na Saksonskem, in če je treba, podaljša tudi obiskovanje šole, kakor na Saksonskem, kjer mora mladina srednje šole po 9, više pa še celó po 10 let obiskovati. Se ve, da mora potlej biti skrbjeno za to, da otroci revnejših starišev, če v njihovih krajih ni prvotnih šol, tudi na viših lahko šole dokončajo.

Na ravno tem stališči sem tudi gledé vere: kdor ustanovi šolo in pripomore k njeni vzdržavi, mora imeti pravico in prostost odločevanja o tem. Naj smo še tako mrzli proti veri, spoznati vendar moramo, da z ozirom na otročjo starost učencev, z ozirom na njihove razmere življenja šola mora imeti na sebi znak priprostosti; ta priprostost pa je čisto nemogoča brez enotnosti poduka. Tu je treba nekega jedra in ker je ljudska šola v prvi vrsti odgojevalen zavod, za odgojo pa je po človeški naravi, katere ne bomo pre naredili, vera najbistven-

nejša in najvažnejša reč, more le vera biti jedro ljudske šole.

Prečudno je tudi to, da postavodajalci nikakor niso videli nevarnosti v tem, da se vednostnemu izobraženju škoda godi, ako postane šola verska. Kako li so mogli drugače dati verskim šolam pravico javnih šol? V Nemčiji, katere ljudske šole so proslavljali za izgledne, so bili ti izgledi verski. Na Pruskem, Virtembergem, Saksonskem, Badenskem in v drugih nemških državah bile so takrat šole verske in so dandanes še. Pač so se v teh državah tudi podali sedanjemu vetru časa, da so realne stroke čedalje obširneje sprejemali v poduk v ljudskih šolah, toda spoznali so veliko važnost pozitivne vere za odgojo. Na Badenskem, čegar postava od 8. marca 1868. je bila naši postavi o ljudski šoli kopito, so določbe, s katerimi bi bili, ako bi se bile prenesle tudi v Avstrijo, tukajšnji katoličani prav zadovoljni. Tam je določeno, da verske ljudske šole ostanejo vse take, kakor so. Dalje je tam določeno, da, če je v kakem kraju, kjer je verska šola in je 50 otrok druge vere, je občinam dolžnost, za te napraviti posebno versko šolo in je država zavezana, zá-njo prikladati. Določeno je tudi, da se po več šol v eno samo spojiti sme le, ako verska občina v to privoli itd.

Če sta pa ta osemletna dolžnost šolskega obiskovanja in učni cilj res nedotakljiva temelja ljudske omike, kako li je bilo mogoče, v postavo sprejeti §§. 9 in 60, ki se tičeta tovarnih (fabričnih) šol in jih v prid velikemu kapitalu izrečno dovoljujeta? §. 9. pravi, da se v takih tovarnih šolah mora podučevati po dvanajst ur na teden in to je še najmanj. Po dvanajst ur v tovarni šoli stoji toraj nasproti sedemindvajsetim v ljudski šoli. Ako preračunim čas primoranega šolskega obiskovanja po številu ur poduka v 46 tednih leta, najdem, da je po tovarnih šolah zadosti pet šolskih let. Če pa kmetič danes pri kaki šolski gospóski prosi polajšanja v tem za svoje otroke, kake težave in sitnosti ima, kake dokaze mora privésti! Nazadnje mu pa rekó še celó: „Ti si svojim otrokom sovražnik, to je izobraženju nasprotno. Tega ti ne dovolimo!“ — In če ta mož jutri svoje otroke pošlje v tovarno šolo, ima vse olajšave, kakoršnih mu ne dovoli nobena gospóska — vse le velikemu kapitalu v prid!

Tudi §. 21. ima olajšavo v tem, da otroci, ki so celih šest let po 28 ur na teden prejemali šolski poduk, imajo podučevati se le še v napredovalni šoli po manj ur na teden. Te dovolitve so veliko manjše od onih, katere ima §. 9. te postave. In če se temu ugovarja, da s takim sklepom občine veliko ne bo zadovoljnih, se godi uže vsakemu zastopu tako, da, če kaj sklene, je veliko ljudi s tem nezadovoljnih. Tudi v učnem oziru se mi ne zdi slabo to, marveč dobro, kajti dozdej trden učni načrt še mogoč ni bil, zdaj pa bo opraviti imelo se z odločenimi nepremeljivimi naredbami in mogoče bo, osnovati učni načrt.

(Konec prihodnjič.)

Mnogovrstne novice.

* *Orjaški hrast.* Blizo Behlheima na Bavarskem posekali so une dni hrast, kateri je videl čase Karola Vélikega. Ta hrast meri v obsegu 8 metrov in v srednjem premeri 2 metra. Iz 5 metrov dolgega kecla dobili so 15 kubičnih metrov lesa za rabo. Ena sama veja dala je 10 kub. metrov drv. Skupaj se je iz tega orjaka 62 kub. metrov drv in družega lesa napravilo. Ni dvomiti, da je hrast podoba nemške zvestobe, ker pri nas ne najdemo enacih velikanov.

lalce pri obdelovanju travnikov, razpiše šest štipendij po 100 gold.

Prošnje za take štipendije se imajo podati c. kr. kmetijski družbi kranjski vsaj do konca meseca marca. Oziralo se bo posebno na take prosilce, ki znajo vsaj toliko nemški, da bodo mogli razumeti nemški poduk.

Tehnično poročilo

k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja.

To poročilo je glavnemu odboru za obdelovanje močvirja predložil Ivan pl. Podhagsky, uradno pooblaščen civilen inženir.

(Dalje.)

Kopanje izsuševalnih jarkov.

V prejšnjem razgovoru o posameznih stranskih pritokih sem pretresaval posamezna dela, ki so potrebna pri vsacem potoku ali kanalu, kakor tudi rezultate, kateri smemo pričakovati; menim, da sem tudi dokazal, da ni le mogoče vsega močvirja izsušiti, ampak tudi blizu $\frac{2}{3}$ sedanjega površja šote odstraniti, ako se Ljubljani, temu glavnemu recipijentu, najviša voda zniža. Vrh tega moram pa še opozoriti, da bode zraven stranskih pritokov tudi treba mnogo malih jarkov poglobiti, ako hočemo spodnjo zemljo izsušiti.

V tisti meri tedaj, kakor se bode nad spodnjo plastjo šota izkopavala, morajo se tudi kulturni jarki globokeje kopati. Šota se pa ne sme tako globoko odzvzeti, da bi čez zemljišče zopet nastopila povodenj; to bode moral nadzorovati odbor za obdelovanje močvirja.

Kanali ob gorskih rebrih, ki mejé do močvirja.

Drug pripomoček za izsušenje ljubljanskega močvirja bi bila po mnenju nekaterih naprava kanalov, kateri bi se morali izkopati ob rebrih, ki mejé do močvirja; ti kanali bi bili sposobni za odpeljavo stranskih pritokov in bi služili tudi namakanju zemljišč.

Meni se zdi, da je izvršitev te ideje nepraktična, zelo draga in z ozirom na korist ljubljanskega mesta kratko in malo neizpeljiva. Sledeča razprava bode ta izrek gotovo opravičila.

Po omenjenem programu bi imeli ti kanali prav za prav dvojen namen, in sicer morali bi

- a) najviše vode stranskih pritokov še le na onih krajih v Ljubljano izliti, kjer bi ne mogle močvirju več škodovati;
- b) ob enem tudi služiti namakanju in vodo tja odpeljati, kjer bi se potrebovala.

Ako najprej zadnji namen, namreč „namakanje“ zemljišča, pretresavamo, tedaj moram obstati, da ta ideja ni srečna in tudi ne izpeljiva; ako se namreč vzame, da bode v prihodnje namakanje potrebno ali vsaj povšečno, tedaj bi imeli v prvi vrsti one občine ali oni posestniki pravico do dobivanja vode, ki ležé koj ob stranskih pritokih, in ne bilo bi treba vode še le s pomočjo drugih stavb dalje napeljavati.

To idejo, katero uže stvar sama tako nanese, izrazil je tudi §. 26 deželnega zakona 23. avgusta 1877., ki je še danes v veljavi.

Ti kanali bi se pa tudi ne mogli izpeljati tako, da bi odvezemali bremena drugim jarkom.

Na desnem bregu Ljubljanice bi bil tak kanal le tedaj opravičen, ko bi potem zamogel najvišo vodo Ižice, slučajno tudi Iške neposredno odpeljati v globokeji del Ljubljanice, morebiti pod izliv Gruberjevega kanala, drugače bi kopanje novega kanala po višem zemljišču, ki se vzdiguje navzgor proti Karlovški cesti, bilo brez pomena. A za to imamo uže Gruberjev kanal in zra-

ven njega ali pa nad njim se nov vodotoč pač ne more izkopati.

Na levem bregu Ljubljanice bi sicer bil tak kanal mogoč, ki bi prevzel nekaj vode od drugih jarkov; a ker je svet zelo izpodrezen, bi se kanal zamogel še le pri jezu Gradaščice začeti, da bi najvišo vodo tega potoka ali vsaj njeno večino neposredno brez ozira na Mali Graben odpeljal pod ljubljanskim mestom v Ljubljano.

Kakor kažeta načrt situacije in podolžni profil Corrovega kanala, nahaja se na robu višine pri mostu južne železnice razvodje med Vrhniko in Ljubljano, ker vode od tam na eni strani tekó proti Lukovškemu kanalu, na drugi proti Radni; ker pa vsi potoki z Radno vred le malo najviše vode odpeljejo, tedaj bi stroški kopanja kanala ob levih gorskih rebrih v nobeni pravi razmeri ne stali z doseženo koristjo; zato bi bil samo tak kanal nekoliko opravičen, ki bi prevzel na-se nekaj najviše vode iz Gradaščice.

(Dalje prihodnjič.)

Somenj rejnih ovác za povzdigo ovčjereje

bo 14., 15. in 16. aprila v Budapešti. Prignati se smejo domača (ogerska), pa tudi tuja plemena. Ogersko ministerstvo poljedelstva je za najboljšo tako drobnico odločilo 6 premij po 25 zlatov. Kdor hoče kako drobnico prignati na somenj, se ima zadnji čas do 15. marca oglasiti pri somenjskem odboru v Budapešti.

Šolske stvari.

Govor grofa Belcredija

o premembi šolske postave v gospóski zbornici na Dunaji.

(Konec.)

Zdaj pridem do tega, česar nas natolcujejo, namreč, da smo izobraževanju nasprotni. Naše ljudske šole nasprotnikom očitajo, da hočejo vničiti ljudsko šolo in ž njo vred tudi njen učni namen. Jaz pa mislim, da z najboljšo voljo more vničiti ali razdjeti se le to, kar je. Po največ občinah pa o osemletnem obiskovanju šole še govorjenja ni. Naj se pogledajo le olajšave, ki so dane uže po učni naredbi od leta 1870. in so bile leta 1879. še razširjene, in vsakdo mora priti do prepričanja, da pri takih olajšavah, kakoršne se dajo po kmetih in — kakor zmiraj pravijo — z veliko radovoljnostjo, o osemletnem obiskovanju šole se niti govoriti ne more.

Jaz nikakor nisem načeloma nasprotnik osemletnemu obiskovanju šole, nisem nasprotnik temu tam, kjer občina more in hoče trpeti stroške za to. Kar se tiče učnega namena, je pač res težko soditi o njem, kajti nič se ne vé, sega li ta do nebes, ali pa se vendar-le bliža zemlji. Tega mi ne pojasni ne učni načrt; še manj pa morem pritrditi vitezu Hasnerju, ki pravi, da to ni učiteljeva reč. Učni načrti in ukazi so tako nedoločni, da moram misliti, da je to le reč učiteljeva.

Pridem k §. 48., v katerega so se tudi hudo zaganjali. Rad pripoznam, kar je vitez Hasner rekel, da se važnost tega paragrafa dá pretirati. §. 48 ne govori nič družega, ko to, da, če ina učitelj spričevalo zmožnosti za podučevanje, to je, da je iz veronauka izprašan, in se po tem more upati, da se bo morda ogibal pri podučevanju jasnega razpora med cerkvijo in državno naredbo. Če se kdo upira temu in reče: „kako se more

kaj takega ukazovati vodji šole? saj s tem zadenemo ob splošne pravice državljanov!“ — pa prosim, naj se vendar pomisli, da javen urad vendar ni za posameznega državljana, marveč za javno življenje. Ne vsak, marveč pravi mož naj dobi službo. To so načela, ki morajo veljati v vredjeni državi, pravi mož pa je tisti, ki je vsemu kos, kar utegne pasti v njegovo službo, in ti pogoji se morajo, se ve da, ravnati po službi, ne pa po željah vsacega posebej.

Zadnje mora državno združenost čisto razdreti. Javna služba učiteljeva namenjena je odgoji, kakor je vitez Hasner uže leta 1860. povdarjal, verski odgoji. Pogoji morajo toraj tej službi biti primerni, zato se popolnem vjema s postavo, ako se reče, da učitelj, ki hoče doseči ta odgojilni namen, spolni tudi njegove pogoje, da mora toraj — kakor je vit. Hasner takrat sam omenil, z učiteljem veronauka biti ene in iste vere. Če bi III. člen temeljnih postav res imel ta pomen, da se ne smejo staviti prav nikake ograje temu, pač ne sme nobena vlada še izpraševalnega reda izdati, še celó takega reda ne sme poostriiti. Kajti to se mi bo vendar pripoznalo, da vsak takim pogojem ne more biti kos, nikomur pa ne bo prišlo na misel, da bi rekel, da je postrenje izpraševalnega reda preuredba temeljnih postav.

Govoril bom zdaj o poduku v šoli ožjega pomena, kajti le po tem se pokaže sedanje ljudske šole prava podoba. Vlada je l. 1879., ko je predložila to postavo, vtemeljevala jo tako:

„Ker je ljudska šola za največe število rastoče mladine edina izpraševalna naprava, mora njena naloga biti kolikor moč obširna.“

To je bila vodilna misel. Pri tem so pozabili le to, da naloga, če naj bo rešljiva, ne more obsegati več, nego morejo razumeti ali sprejeti učenci. Učenci pa so otroci, otroci so do 14. leta, njihov um je omejen, in zato v ljudski šoli ne bo poduk nikdar drugačen, ko igranje z umom, ako naj kaj izdā. To pa uže naprej izključi senco učenosti, učenjaki taki otroci nikdar ne bodo. Potrudil sem se, berila in kar je drugih učilnih šolskih knjig po naših šolah pregledati in našel sem v nekaterih, da se v tistih, ki so namenjene otrokom prvih dveh razredov, imé Boga še prav pogosto omenja, potem pa Bog prav hitro zginja in v viših razredih ga celó več ni. Meni se je zdelo to tako, kakor da bi bili hoteli srce otroka v nježni mladosti še varovati spridenja, da so pa potem hoteli naglo odvaditi ga, da more na mesto Boga stopiti učenost.

Govornik potem po mnogih izgledih iz učnih šolskih knjig nadalje razlaga, da to, kar se po ljudskih šolah uči, nikakor ni primerno razumu učencev, marveč se spenja vedno le po učenjaštvu, da se v ljudsko šolo sili to, kar se ima učiti po srednjih in celó po viših šolah in da se s tem otroci le zmešajo, ne pa odgajajo.

Gotovo je velike važnosti, pravi govornik, da se mladini pri uku vsadi kal zadovoljnosti, — zadovoljnosti z nje življenja razmerami in s poklicem, kateremu je namenjena. Učenost se v ljudski šoli ne dá vtepti ali vlti, pač pa se z razdrobljeno vednostjo lahko odgoji prazna domišljivost o učenosti, a s tem se ne doseže nič drugega ko to, da, če mladenič potem prime za brano ali za šilo, stori to z nekako nevoljo, ker zares misli, da je poklican h kaj boljšemu in višemu.

Govornik omeni še, da na Nemškem mislijo na to, da bi v ljudsko šolo vpeljali tudi poduk v ročnih delih, in da je ta misel uže tri sto let stara. To mora biti delo, ki mika mladino in je zdravo za život, ki vzbuja veselje do dela in to veselje vtrjuje, in to bi bil nov dobiček v gospodarskem, nravnem in družbinskem oziru.

S tem je sklenil grof Belcredi in desna stran zbornice mu je ploskala ob koncu, kakor tudi prej med govorom pri mnogih prav krepkih in dobrih besedah.

Poštna hranilnice.

Blagostan in sreča cvete národu le tam, kjer je v vseh stanovih vestno spolnovanje dolžnosti, pridna delavnost in koristna marljivost s štedljivostjo in pravo krščansko varčnostjo domá, toraj tam, kjer vsak za vse in vsi za enega pridno delujejo in svoje stanovske dolžnosti od najnižega težaka, delavca, posla, zasebnika, posestnika, duhovnika, učitelja pa do najvišega uradnika vestno in natančno spolnujejo, ter s pridobljenim sadom truda svojih rok tako gospodarijo, da jim sam ob sebi brez posebnega daljnega prizadevanja novih dohodkov donaša, da se obrestuje in se jim tako koristno pomnožuje.

Kmetič svoje njive in svoja polja spomladi in na jesen skrbno obdeluje ter jih z dobrim in kaljivim semenom obseje in v ta namen nasadi, da bi mu o svojem času stoternega, koristnega sadú donášala. Dobro in skrbno delo, dober sad, površno in slabo delo — plevel za sad! — Nekaj enacega godi se tudi z gmotnim premoženjem, katero more se, po pravih potih oskrbovano, človeku kolikor toliko pomnožiti ter mu njegov položaj o dnevih potrebe in pomanjkanja izdatno polajšati in mu bitke ure znosneje storiti. Kdor ima veliko polja in semena v izobilji, lahko veliko in brez skrbi seje, kdor ima pa le samo malo njivico, malo semena, gleda, če je praktičen človek, da to bolj skrbno obdeluje, ter pazi na vsako zrnice, da se mu brez koristi ne pogubi, nego skrbi za to, da mu kolikor mogoče veliko novega, potrebnega in koristnega sadú donese in obrodi, kar je gotovo tudi popolnem pravilno in naravno.

Kapitalist more si dandanes, v dnevih potrebe in pomanjkanja, svoj kapital brez posebne težave na pogubonosni račun ubožnejšega človeka (posestnika, trgovca, obrtnika itd.) podvojiti in še večkrat pomnožiti, ne pa tako lahko ubogi delavec, rokodelc, težak in posel. Da bi se pa v tej zadevi tudi revnejšim ljudem prilika dala, si ob malih zneskih od časa do časa kaj prihraniti, ter si svoj težavni položaj, svojo existenco ob gotovih časih in tlačočih momentih olajšati, vpe-ljalo in zagotovilo je sl. c. kr. trgovinsko ministerstvo praktične „poštne hranilnice“ po vsi državi, katere ljudstvu družega posebnega truda in opravka ne prizadevajo, nego le malo več varčnosti in skrbnejšega gospodarstva z novci s trudom in težavo pridobljenimi, kateri, v splošno državno poštno blagajnico naloženi, se prec koristonosno obrestovati prično.

Vsaka nova, tudi še tako koristna reč in naprava pa navadno med ljudstvom, ako je ono samo znašlo in v živelj spravilo ni, zbuja neko nezaupljivost; taka je tudi po nekje na deželi s pred dobrim mesecem vpe-ljanimi „poštnimi hranilnicami“. Marsikdo bi si rad od časa do časa prihranil mal znesek, ali boji se, da, ako ga poštni, oziroma državni poštni glavni hranilnici zupa, pozneje ob njega pride, za kar so pa vsi pomislili brezpotrebna skrb tem bolj, ker je samo ministerstvo porok za po tej poti obrestovno naložene uloge. Kaj je tukaj potrebnega? Neovrgljivo pouka in pravega pojasnila od onih, katerim je dolžnost, za zboljšanje gmotnega položaja obožanega ljudstva po svojih močéh in stanovskih dolžnostih skrbeti, za kar so gotovo v prvi vrsti na deželi, po mestih in trgih županstva, častita duhovščina in ljudski učitelji poklicani.

To prevažno dolžnost imel je tudi gotovo pred očmi